

UOT 379.85

Səyavuş Məhişov
Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti
Sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru
E-mail: seyavush.mehishov@mail.ru

Müasir dövrdə turizm sənayesinin təşkili və idarə edilməsi

Xülasə: Turizm sənayesi keçmişdən bu günə qədər həm inkişaf etmiş, həm də inkişaf etməkdə olan ölkələrin maraq dairəsində öz yerini qoruyur. Müasir dövrdə turizm global iqtisadiyyatın ən sürətli və inkişaf edən sahələrindən biridir. Həm inkişaf etmiş, həm də inkişaf etməkdə olan ölkələrdə turizmdən iqtisadi inkişaf üçün bir vasitə kimi istifadə edirlər. Turizm sənayesi turizmin təşkili, marketing, yerləşmə, nəqliyyat xidmətləri, pərakəndə mağazalar və qidalandırma kimi müxtəlif xidmətlər və fəaliyyətləri özündə ehtiva edir. Bu baxımdan da turizmin idarə edilməsi olduqca zəruridir.

Məqalədə turizmdə idarəetmə sistemlərinin xüsusiyyətləri müzakirə olunur. Turizmin dövlət idarəetməsi müvafiq fəaliyyətin inkişafının səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi problemi ilə bağlıdır. Turizmin inkişafının sosial göstəricilərinin inkişafı problemi elmi əsaslandırmanı və praktikada tətbiq etmə texnologiyalarını tələb edir.

Açar sözlər: turizm sənayesi, turizmin təşkili, turizmin idarə edilməsi, effektiv turizm.

Müasir dövrdə turizm sənayesi ölkəmiz də daxil olmaqla, bütün dünyada iqtisadiyyatın əsas aparıcı sahələrindən biri hesab edilir. Bu baxımdan turizm infrastrukturunu hazırda idarəetmə obyektini kimi bir çox sosial-iqtisadi və kulturoloji xüsusiyyətlərə malikdir. Buna görə də bu sənayenin digərlərindən nə ilə fərqləndiyini və idarəetməsinin spesifikasiyalarının nə olduğunu müəyyənləşdirmək, bu gün olduqca vacib bir məsələ hesab edilir. Turizmin təşkili formalarının müxtəlifliyi və onu təşkil edən elementlər arasındakı əlaqələrin mürəkkəbliyi bu problemin həll edilməsinə yeni bir müstəvidən yanaşmağı tələb edir. Bu baxımdan turizm rəhbərliyi fəaliyyətində hüquqi aktları, qəbul edilmiş normalar, prioritetlər və dəyərlər qavrayışını rəhbər tutarsa və bölgənin gələcək inkişafı üçün iddialı hədəflərə sahib olarsa, onda xidmət prosesində iştirak edən müxtəlif qrup və kollektivlər arasında maraq və istəklər yeni müstəvidə gerçəkləşdirilə bilər. Bu səbəbdən turizm rəhbərliyi tənzimləyici idarəetməyə xüsusi diqqət yetirməlidir. "Turizm sənayesinin günümüzdəki inkişaf səviyyəsinə çatması, yuxarıda toxunulduğu kimi, "Sənaye inqilabı" ilə birlikdə baş vermiş, müasir turizmin ortaya çıxmasını təmin edən amillər məhz bu dövrdən sonra yaranmağa başlamışdır. Turizmin inkişafı-

na təsir edən “boş zaman-asudə vaxt”, “texnoloji inkişaf”, “şəhərləşmə”, “əhali artımı” və “insan ömrünün uzanması”, “maaşlı məzuniyyət”, “sosial təminat”, “səyahət azadlığı” kimi ictimai amillərin hər biri “Sənaye İnqilabı”nın ya bütünlüklə bir bəhrəsidir, ya da bu dövrdə birlikdə inkişafa başlamışdır.” (1, səh. 296)

Turizm sənayesi turizm mallarının və xidmətlərinin istehsalı və satışı yolu ilə əhalinin asudə vaxtını, səyahətini, istirahətini və istirahət ehtiyaclarını ödəyə biləcək turizm məhsulları yaratmaqda ixtisaslaşan fənlərəsas iqtisadi kompleksdir. Turizm sənayesinin elementləri xüsusi turizm ehtiyaclarını qarşılamaq məqsədi daşıyan müəssisə və təşkilatlardır. Müasir dünya iqtisadiyyatında inamla lider mövqedə olan turizm sənayesi həm maddi istehsal, həm də qeyri-istehsal sahələri və fəaliyyətləri bir araya gətirir. Turizm sənayesində müəyyən fəaliyyət növlərinin təsnif edilməsində əsas problem təsnifat xüsusiyyətlərinin seçilməsidir. Turizm sənayesinin tərkibi ilə bağlı müxtəlif fikirlər mövcuddur. “Turist sənayesi maddi-texniki bazanı özündə birləşdirir. Xeyli sayda işçiləri təşkil edir və sahələrlə sıx əlaqəsini yaradır. Geniş mənada turist sənayesinə geniş komplekslər daxildir. Nəqliyyat kompleksi, otel təsərrüfatı, ictimai iaşə müəssisələri, onların texniki və texnoloji bazası bu sənayenin əsas ehtiyaclarını ödəyir. Turizm sənayesi, istilik texnikası istehsalı və istifadəsi, nəqliyyat sənayesi, maşınqayırma, informasiya texnologiyası, suvenir sənayesi, yeyinti sənayesi və kənd təsərrüfatının bir çox sahələri ilə əlaqədə inkişaf etdirilir. Onların istehsal strukturunda turizm üçün sifarişlər qəbul edilir. Bu sahələrə xidmət özü də sənaye məhsulu kimi turist tərəfindən mənimsənilir.” (2, səh. 69)

Müasir turizm sənayesi bir sıra bölmələri əhatə edir:

- turoperatorlar, yəni turizm məhsullarının inkişaf etdirilməsi və satışı məqsədilə fəaliyyət göstərən firmalar;
- turizm xidməti istehsalçıları (xəstəxanalar, motellər, səhiyyə müəssisələri, istirahət mərkəzləri, biznes klublar və s.);
- yaşayış xidmətləri göstərən pansionatlar, istirahət evləri, motellər, otellər, düşərgə yerləri və s.;
- turoperatorlar tərəfindən yaradılan turizm məhsulunun satıcısı kimi fəaliyyət göstərən turizm agentlikləri;
- ixtisaslaşmış nəqliyyat müəssisələri (hava müəssisələri, avtomobil müəssisələri, dəmir yolu idarələri, dəniz və çay nəqliyyatı müəssisələri);
- xüsusi iaşə müəssisələri (restoranlar, barlar, kafelər, yeməcxanalar və s.);
- turizm istirahət obyektləri;
- turistlər üçün məhsul istehsal edən ticarət şirkətləri;
- dövlət müəssisələri (turizmlə ticarətlə məşğul olan milli, regional, bələdiyyə müəssisələri).
- reklam və informasiya turizmi qurumları (reklam agentlikləri və ofisləri, turizm məlumat mərkəzləri və s.);

Turizm təkcə iqtisadiyyatın vacib bir sahəsi deyil, həm də kompleks bir təşkilatı quruluşdur. Turizm quruluşunu idarə etmək, qurumun struktur bölmələri və işçiləri arasında məqsəd və vəzifələrin optimal paylanması deməkdir. İdarəetmənin təşkilatı strukturunun tərkib hissələri təşkilatın ayrı-ayrı alt sistemlərinin tərkibi, nisbəti, yeri və əlaqəsidir. Belə bir strukturun yaradılması ilk növbədə hüquq və vəzifələrin təşkilatın ayrı-ayrı bölmələri arasında bölüşdürülməsinə yönəlib. Təşkilatın ən yüksək idarəetmə səviyyəsi İdarə Heyətinin sədri (müşahidə şurası), prezident, vitse-prezident, idarə heyəti tərəfindən təmsil oluna bilər. Bu idarəetmə heyəti, səhmdarların maraqlarını və ehtiyaclarını təmin edir, təşkilatın fəaliyyətini inkişaf etdirir və praktiki həyata keçirilməsinə kömək edir. Bu baxımdan yüksək rəhbərliyi iki alt səviyyəyə bölmək olar: səlahiyyətli idarəetmə və ümumi idarəetmə.

Effektiv turizm idarəetmə sistemlərinin yaradılması turizmin inkişafının ən aktual problemlərindən biridir. Turizm sektorunun elmi tədqiqatları, fəaliyyətinə və inkişafına təsir göstərən idarəetmə amilləri, sosial həyatın vəziyyəti və keyfiyyətinin öyrənilməsinin ayrılmaz hissəsidir. Ölkəmiz də daxil olmaqla dünyanın müxtəlif bölgələrində turizmin inkişafı ilə əlaqədar olaraq, həm turizm təşkilatlarının rəhbərliyindən, həm də dövlət qurumlarından bu sənayenin səmərəli idarə olunması yollarının tapılmasına maraq artır. Bunlar turizm infrastrukturundakı çatışmazlıqların aşkarlanmasına və aradan qaldırılmasına, turizm bölgələrinin tanınmasına və turizm bazarının formalaşmasına imkan verir. Turizm fəaliyyətində ən vacib məsələlərdən biri də turizmdə reklam və marketing işinin müasir tələblərə uyğun təşkil edilməsi və ona lazımı səviyyədə dəstəyin göstərilməsidir.

Turizmdə idarəetmə sistemi turizm müəssisələri və təşkilatları tərəfindən göstərilən xidmətlərə görə bir çox spesifik keyfiyyətləri özündə əks etdirir. Bu baxımdan Azərbaycan Respublikasının son vaxtlarda sosial-iqtisadi inkişafa dair qəbul etdiyi Milli Strategiya proqramı (Azərbaycan:2021-2030) sosial ədalətə əsaslanan cəmiyyətin formalaşdırılmasında mühüm əhəmiyyətə malikdir. Turizmi əsas sahələrdən biri kimi təqdim etmək və turizmin inkişafını sürətləndirmək üçün vacib olan prioritetləri müəyyənləşdirmək əsas məsələlərdən biri hesab edilir. Bu proqram dinamik, inklüziv və sosial ədalətə əsaslanan cəmiyyətdə 5 vacib olan prioriteti qarşıya qoyur: Bunlar aşağıdakılardır: 1) ölkədə rəqabətli iqtisadiyyatın bərqərar edilməsi; 2) inklüziv cəmiyyətin yaradılması; 3) insan kapitalının inkişaf etdirilməsi; 3) Qarabağın dirçəldilməsi (Böyük qayıdış); 5) “Yaşıl zona”nın inkişafını sürətləndirmək.

Turizm sahəsində aktiv dövlət siyasətinin aparılması üçün şərt turizm sənayesinin bütün subyektlərinin qarşılıqlı əlaqəsidir. Dövlət orqanlarının inzibati resursları olduğundan və əhalinin maraqlarını təmsil etdikləri üçün müəllifin fikrincə, turizm xidmətlərinin göstərilməsində iştirak edən bütün qurumlar üçün əməkdaşlıq proqramı təklif etməklə bu qarşılıqlı fəaliyyətə başlamaq bilərə, çünki

qeyri-hökumət qurumları - turizm birlikləri də turizm siyasətini həyata keçirirlər. Turizm xidmətləri bazarında mövqeləri möhkəmləndirmək, mənfəət əldə etmək, rəqabətə davamlı və ya unikal bir məhsul yaratmaq, xidmət istehlakçıları üçün cəlbedici bir imic dizayn etmək və gücləndirmək üçün turoperatorlar və səyahət agentləri bir təklif formalaşdırır, həyata keçirir, məhsulun mövcudluğunu qiymət səviyyəsi ilə müəyyənləşdirir və bununla təklif olunan turizm məhsulunun keyfiyyətini əvvəlcədən müəyyənləşdirir.

Turizm sənayesinin istehlakçıları da idarəetmə prosesində özlərini daha yüksək idarəetmə mütəxəssisi kimi təqdim edə bilirlər. İdarəetmə təsirinin obyektinə dedikdə, burada turizm xidmətləri göstərmək və onların həyata keçirilməsini düzgün reallaşdırmaqdan ibarətdir. Bu prosesdə idarəetmə fəaliyyətinin bütün subyektləri bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədədirlər. Sənayeni inkişaf etdirmək və prioritet turizm növlərini tanımaq üçün, həmçinin sərgi fəaliyyətləri çərçivəsində turizm fəaliyyətinin subyektləri dövlət və yerli hakimiyyət orqanları ilə qarşılıqlı şəkildə əlaqə saxlamağa maraqlıdırlar. “Turizmin və turizm sənayesinin inkişafına yenidən başlayan ölkələr fondun kredit siyasətindən, onun maliyyə və texniki yardımından birbaşa asılıdır.” (3, səh.86)

Turizm infrastrukturu onun elementləri arasında daha mütəşəkkil sosial-iqtisadi əlaqəyə malik olan sistemdir. Turizmdə idarəetmə subyektlərinin sosial tərəfdaşlıq əsasında qarşılıqlı fəaliyyətinin həyata keçirilməsi onun bütün iştirakçılarının - dövlətin, kommersiya və qeyri-kommersiya sektorlarının, istehlakçıların maraqlarının nəzərə alınmasını, həmçinin sağlamlıq, sosial rifah halının yaxşılaşdırılması, təhlükəsizlik məsələlərini də nəzərdə tutur. Bu da, öz növbəsində turizm sənayesindəki idarəetmə sisteminin praktikada necə özünü göstərməsini, ortaqlıq anlayışına nə qədər uyğun gəldiyini və təşkilat kimi hansı xüsusiyyətlərə malik olmasını göstərir.

Digər idarəetmə sistemlərindən fərqli olaraq turizm açıq idarəetmə sistemi ilə xarakterizə olunur. “Turizmi idarəetmə sistemi səfər zamanı bütün göstərilən xidmətlərin cəmi, bu xidmətləri göstərən müəssisələrin bir-birilə və ətraf mühitlə qarşılıqlı əlaqələri, səfər zamanı baş verən bütün hadisələrin və münasibətlərin cəmidir.” (4, səh. 226) Müasir şəraitdə turizm idarəetmə sistemlərinin bir neçə variantı mövcuddur. Bazar iqtisadiyyatı inkişaf etmiş bir sıra ölkələrdə dövlət tənzimlənməsi mövcud deyil və turizm bazarının subyektləri müstəqil əməliyyat tənzimlənməsini həyata keçirirlər. Dövlət tənzimlənməsini və bir sıra məsələlərin turizm fəaliyyətinin subyektləri tərəfindən müstəqil həllini özündə birləşdirən idarəetmə sistemi ilə xarakterizə olunan ölkələrdə ya tənzimləmə funksiyalarını yerinə yetirən xüsusi dövlət qurumları yaradılıb, ya da tənzimləmə bir neçə dövlət orqanı tərəfindən həyata keçirilir.

Mərkəzləşdirilmiş idarəetmə sistemi, turizm təşkilatlarının rəhbərliyini və dövlətin tənzimləyici fəaliyyətlərini əhatə edir. Mərkəzləşdirilmiş idarəetmə sis-

temi həm də turizm sənayesi daxilində fəaliyyət göstərən idarəetmə subyektlərinin bütün fəaliyyət sahələrinin dövlət tərəfindən tənzimlənməsidir. Bu idarəetmə sistemi inzibati formada özünü biruzə verə bilər, çünki turizm sektorunun milli iqtisadiyyatın prioritet sahələrindən biri kimi tanınması və bu əsasda mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları səviyyəsində idarəetmə tapşırıqlarının hər hansı bir dövlət sturukturunun səlahiyyətinə daxil edilməsi ilə xarakterizə olunur. “Bir müəssisənin kadr siyasəti şirkətin uğuruna böyük dərəcədə təsir göstərir. Turizm sənayesinin xidmətlərindən istifadə edən, müştəri ilə söhbətdə yaxşı atmosfer yarada bilən səmimi, səmərəli işçilərə üstünlük vermək lazımdır. (5, səh.43).

Cəmiyyətdə iqtisadi münasibətlərin inkişafı və mürəkkəbləşməsi bu münasibətlərin tənzimlənməsində dövlətin iştirakı zəruri əhəmiyyət kəsb edir. Turizm bütün formaları və növləri ilə iqtisadiyyatın ən perspektivli sahələrindən biri kimi tanınır. Turizmin inkişafı yalnız dövlətin daxili və xarici münasibətlərdə təmsilçilik funksiyalarını deyil, həm də dövlət proqramlaşdırma, nəzarət və dövlət mülkiyyətinin effektiv idarə edilməsini əhatə edir. Turizmin dövlət idarəçiliyinin olmaması onun sosial tərəfi kimi vacib bir hissəsinin itirilməsinə gətirib çıxardı. Yüksək gəlirlə əlaqəli olmayan turizm növlərinin inkişafı təşkilati metodlardan istifadə edilmədən mümkün deyil.

Turizm bu gün sürətlə inkişaf edir və turizm hazırda dünyanın bir çox ölkəsində iqtisadiyyatın əsas sənayesinə çevrildi. Turizm bütövlükdə dünya birliyinin inkişaf səviyyəsinə birbaşa təsir göstərir. Bu səbəbdən turizm menecmenti ən yaxşı nəticəni əldə etməyə kömək edən ən vacib vəzifələrdən biridir. Turizm sektorunun təşkili üçün yeni texnologiyalardan istifadənin zəruriliyinin qiymətləndirilməsi sayəsində bu sektor əhalinin maddi durumunun və rifahının artırılmasında, iqtisadiyyatın möhkəmlənməsinə səbəb olacaqdır. “Bu gün ölkələr, ilk növbədə iqtisadi səbəblərdən, dünya turizm xərclərini yerli iqtisadiyyata cəlb etmək bazasına əsaslanaraq, bu sahədə bir-birləri ilə rəqabət aparırlar, çünki turizm sözügedən ölkənin tanınmasını və ölkə üçün “vitrin” funksiyasını üzərinə götürərək dünyada yaxşı bir imicin inkişafını dəstəkləyir. (6, səh. 144)

Turizmin bir xüsusiyyəti olaraq onun mövsümi olduğu vurğulanmalıdır. İdarəetmə obyektini kimi turizmin ən vacib xüsusiyyəti turizm məhsulunun spesifikliyi, formalaşma mənbəyindən ayrılmazlığıdır. Turizmdə idarəetmə problemini həll edərkən bu fenomen mütləq turizm müəssisələrinin rəhbərləri tərəfindən nəzərə alınır, çünki tələbdəki dalğalanmalar bütün turizm sənayesinin işləmə şərtlərini xeyli pisləşdirə bilər. Turizm sənayesi möhkəm maddi-texniki bazaya malikdir, çox sayda insanın məşğulluğunu təmin edir və iqtisadi kompleksin bütün sahələri ilə qarşılıqlı əlaqədədir.

Turizm sisteminin effektiv işləməsi, inkişafına cavabdeh olan strukturlar tərəfindən planlaşdırma, tənzimləmə, koordinasiya və nəzarət olmadan mümkün deyil. Bu, turizm siyasətinin hazırlanması və həyata keçirilməsini zəruri edir, hər

bir ölkədə turizmin inkişafı əsasən mövcud turizm potensialından maksimum və hərtərəfli istifadə etməyə imkan verən turizm növlərinə və formalarına əsaslanmalıdır.

Turizm sahəsində təşkilat və idarəetmə və turizm sənayesi və turizm siyasəti kimi anlayışlarla sıx əlaqədardır. Turizm sistemində səmərəli fəaliyyət turizm sənayesinin və turizm siyasətinin inkişafına təsir edir. Turizm menecmentindəki əmək spesifikdir və digər sahələrdə işləyənlərin fəaliyyətindən əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir. Turizmin ilk xüsusiyyəti onu təşkil edən elementlər arasındakı əlaqələrin mürəkkəbliyindədir. Turizm sənayesinin idarə edilməsində menecerin biliyi, şəxsi keyfiyyətləri, etik normalar, onun təşkilatçılıq bacarığı əsas götürülür. Menecerin biliyində turizm bazarının öyrənilməsi və buradan müxtəlif segmentinin seçilməsi üstünlük təşkil edir. Onun ilk növbə də müasir idarəetmədə yanaşma peşəsinin xüsusiyyətləri haqqında müəyyən biliklərin olmasıdır. Yəni bazarda marketinq tədqiqatları aparılması və olan məlumatların qiymətləndirilməsi nəzərə alınır. (7, səh. 435)

Turizm siyasəti parlamentlər, hökumət, dövlət və özəl təşkilatlar, birliklər və təşkilatlar tərəfindən turizm sənayesinin inkişafı, turizm resurslarından səmərəli istifadə üçün şərait yaratmaq məqsədilə həyata keçirilən sosial-iqtisadi, hüquqi, xarici siyasət, mədəni və digər xarakterli metodlar, tədbirlər və tədbirlər sistemidir. Turizm sahəsində dövlət idarəetmə orqanının funksiyalarını müəyənləşdirmək olduqca çətindir. Bu sahədəki xarici təcrübənin təhlili göstərir ki, tapşırıq şərtləri və yalnız bu qurumun səlahiyyətinə aid olan məsələlər aydınlaşdırılarkən üç əsas problemi həll etmək üçün səy göstərmək lazımdır: idarələrarası qarşılıqlı fəaliyyət, turizm biznesi və ictimai birliklərlə ortaqlıq, habelə tələb olunan mərkəzləşdirmə səviyyəsi. Turizm sahəsində dövlət idarəetmə orqanının əsas funksiyalarına aşağıdakılar daxildir:

- dövlət turizm siyasətinin və turizmin inkişafı üçün məqsədli proqramların formalaşdırılması və həyata keçirilməsi;
- turizm sisteminin fəaliyyətinin sahələrarası koordinasiyası;
- normativ hüquqi aktların və turizmin inkişafının maliyyə və iqtisadi parametrlərinin hazırlanması;
- turizm sənayesində lisenziyalaşdırma, sertifikatlaşdırma və standartlaşdırma; milli turizm məhsulunun marketinqi;
- dövlət turizm idarəetmə orqanının xaricdəki nümayəndəliklərinin yaradılması və səmərəli fəaliyyətinin təmin edilməsi;
- turizm sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın təşkili;
- turistlərin, turopertorların və turizm agentlərinin və onların birliklərinin beynəlxalq turizm proqramlarında iştirakının asanlaşdırılması;
- turizm sənayesinə daxili və xarici investisiyaların cəlb edilməsi üçün praktik tədbirlərin hazırlanması;

-turizm infrastrukturunun prioritet sahələrinin inkişafına dövlət tərəfindən qoyulan investisiyalar üçün bir mexanizmin inkişafı;

-turizm biznesi, turoperatorlar, turizm agentləri və turistlər birlikləri ilə qarşılıqlı əlaqə və iş ortaqlığının təşkili; yerli turizm məhsulları istehsalçılarını dəstəkləmək üçün praktik tədbirlərin hazırlanması;

-turizm xidmətinin qabaqcıl texnologiyalarının tətbiqinin təşviqi;

-turizm fəaliyyəti ilə məşğul olan sahibkarlıq subyektlərinə məsləhət yardımının göstərilməsi;

-turizm ehtiyatlarının qorunması, bütövlüyünün qorunması və qorunmasının təmin edilməsi üçün tədbirlərin hazırlanması;

-ənənəvi turizm mərkəzlərinin dirçəldilməsinə və inkişafına, geniş təbii, tarixi və mədəni potensiala malik yeni turizm zonalarının inkişafına kömək;

-turizm sənayesi üçün informasiya dəstəyi sisteminin formalaşdırılması;

-turizm kadrlarının hazırlanması, yenidən hazırlanması və ixtisasartırma vahid sisteminin yaradılması və saxlanılması;

-turizm sahəsindəki peşə fəaliyyətinin tənzimlənməsi və turizmin inkişafının elmi dəstəyi ilə bağlı məsələlərin həlli və s.

Turizm sahəsində ictimai maraqların tənzimlənməsi və qorunması müxtəlif hüquq sahələri və hər şeydən əvvəl turizm sektoru subyektlərinin öz fəaliyyətlərinin həddlərini, onların şəxsi azadlıqlarının əhatə dairəsini müəyyənləşdirən inzibati qanunla həyata keçirilir, müəyyən bir şəkildə turizm sahəsində ictimai münasibətləri normallaşdırır, optimal modelləri müəyyənləşdirir. Cəmiyyətin turizmə marağı yalnız ictimaiyyətlə əlaqələrlə məhdudlaşmır. Turizm sektorunda ictimai marağın rolunun və əhəmiyyətinin gücləndiyini göstərən müəyyən tendensiyaların olmasına baxmayaraq, onun bu sahədəki təsiri məhdud ola bilməz. Turizm sektoru üçün dövlət və bələdiyyə xidmətlərinin səmərəliliyi, ilk növbədə, müasir tələblər səviyyəsində qanun və rəsmi səlahiyyətlər çərçivəsində dövlət orqanlarının və yerli özünüidarəetmənin vəzifələrini və funksiyalarını səmərəli şəkildə həyata keçirməyi bacaran turizm idarəetmə orqanlarının heyətinin keyfiyyəti ilə müəyyən edilir.

Ədəbiyyat siyahısı:

1.Hüseynov İ., Əfəndiyeva N. Turizmin əsasları. Ali məktəblər üçün dərslik. Bakı, "Mars-Print"NPF, 2007. 430 səh

2.Əlirzayev Ə.Q. Turizmin iqtisadiyyatı və idarə olunması. Bakı: "İqtisad Universiteti" Nəşriyyatı, 2010.

3.Bilalov B.Ə. Turizm fəaliyyətinin tənzimlənməsi. Dərs vəsaiti.- Bakı: Mütərcim, 2006. - 280 səh.

4.Yeganlı S.T., Hacıyev E.M. Turizm. Dərs vəsaiti. Bakı. ABU, 2006. 324 səh.

5. Крупенина Т. Социальные проблемы развития индустрии туризма. // Управление персоналом. – 2001. -№5. – С. 38-43.

6. Crouch, G.I. & Ritchie, J.R.B. (1999), Tourism, Competitiveness, and Societal Prosperity, Journal of Business Research, Vol. 44, 137–152.

7. Bilalov B.Ə., Gülahiyev Ç.G. Turizmin əsasları: dərslik, Bakı, “QHT Nəşriyyatı”, 2015. 496 s.

Саявуш Махишов

Организация и управление индустрией туризма в современный период

Резюме: Индустрия туризма всегда сохраняла свое место в интересах как развитых, так и развивающихся стран. В современный период туризм является одной из самых быстрорастущих и развивающихся отраслей мировой экономики. Как в развитых, так и в развивающихся странах, туризм используется как средство экономического развития. Индустрия туризма включает в себя различные услуги и виды деятельности, такие как организация туризма, маркетинг, размещение, транспортные услуги, розничные магазины и питание. В этом отношении очень важен менеджмент туризма.

В статье рассматриваются особенности систем менеджмента в туризме. Государственное управление туризмом связано с проблемой оценки эффективности развития соответствующих видов деятельности. Проблема разработки социальных индикаторов развития туризма требует научного обоснования и применения технологий на практике.

Ключевые слова: индустрия туризма, организация туризма, управление туризмом, эффективный туризм.

Sayavush Mahishov

Organization and management of the tourism industry in the modern age

Summary: The tourism industry has always maintained its place in the interests of both developed and developing countries. In modern times, tourism is one of the fastest growing and developing sectors of the global economy. In both developed and developing countries, tourism is used as a way for economic development. The tourism industry includes various services and activities such as tourism organization, marketing, accommodation, transportation services, retail stores and catering. In this regard, tourism management is very important. In this article the features of management systems in tourism are discussed. Public administration of tourism is related to the problem of assessing the

effectiveness of the development of relevant activities. The problem of development of social indicators of tourism development requires scientific substantiation and technologies to be applied in practice.

Key words: tourism industry, tourism organization, tourism management, effective tourism.

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 27. 01. 2021

Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 27. 01. 2021

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 12. 02. 2021

Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı: kulturologiya elmləri doktoru, dosent İlqar Hüseynov